

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

123:1 • 2003

Att flytta arkivet till forskaren – vision eller verklighet?

Hösten 2001 hölls en konferens med rubriken "Digitalisering, databaser och forskningsarkiv" på SVAR:s anläggning i Ramsele. Ett nittiotial deltagare samlades under tre dagar i oktober för att diskutera och lyssna på föredrag om digitaliseringens möjligheter och problem vid tillgängliggörandet av forskningsinformation.

Anordnare av konferensen var det så kallade DAF-projektet som är ett samarbetsprojekt mellan Riksarkivet, landsarkivet i Härnösand och Forskningsarkivet (FOARK) vid Umeå universitet. DAF är en akronym för "Digital Arkivöverföring för Forskning vid universitet och högskolor". Målet för projektet är att utveckla en modell för att ersätta de statliga arkivinstitutionernas fjärrlån av arkivmaterial till universitet och högskolor med distribution i digital form. Modellen avser att leda till att tillgängligheten till arkivbestånden förbättras rent allmänt, att universitet och högskolor försörjs med arkivinformation för forskning på ett bättre sätt än idag samt att arkivbestånd som idag av säkerhets- eller skyddsskäl är stängda för forskning via fjärrlån kan utnyttjas av forskare vid universitet och högskolor på distans.

DAF-projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond och avslutas under 2002. En presentation av projektet finns på adressen www.foark.umu.se/daf.

Under DAF-konferensen presenterades elva föredrag av företrädare för arkivinstitutioner, forskarvärlden och de arkivbildande myndigheterna. En konferensrapport med referat av samtliga föredrag finns att köpa genom SVAR:s Internetbokhandel (www.svarbokhandel.ra.se).

En av de frågor som lyftes fram under konferensen var digitaliseringens inverkan på lokaliseringen av arkiven. Riksarkivarie Erik Norberg menade att digitala arkiv på sikt gör frågan om arkivinstitutionernas belägenhet mindre viktig. I framtiden flyttar man alltmer informationen till forskaren, inte forskaren till arkiven. Men allt arkivmaterial kan inte digitaliseras. Inriktningen framöver för de statliga arkivinstitutionerna bör därför, enligt Erik Norberg, vara att ytterligare bygga ut och fördjupa publika sökmedel som den Nationella Arkivdatabasen (NAD) som idag finns i en Internetversion (www.nad.ra.se) samtidigt som digitaliseringen koncentreras till de grundläggande informationssystemen i den svenska arkivbildningen, till exempel kyrkobokföringen, folkräkningarna och olika kartmaterial. Digitalisering av information som annars inte kan bevaras bör också främjas. Göran Samuelsson från Lantmäteriet menade att den arkivstrategi som tillämpats inom den myndigheten sedan 1998 i praktiken innebär ett steg mot det platsbundna arkivet. Målet för Lantmäteriet är att skapa digitala versioner av innehållet i sitt arkiv och tillhandahålla dem över Internet.

Kari Marklund, arkivutredare och landshövding i Norrbottens län, pekade på vikten av en genomtänkt databaslösning för den digitala arkivinformatonen. Att satsa på en enda gigantisk databas är inte realistiskt. Den mest framkomliga vägen är, menade Kari Marklund, många databaser som knyts samman via goda sökmöjligheter på Internet. Den lösning som DAF-projektet tänker sig innebär också att ett antal bildbanker med skannade bilder byggs upp parallellt: en central bank hos Riksarkivet och landsarkiven för masterbilder och en lokalt hos varje universitet eller högskola som beställer digitala kopior från arkivinstitutionerna.

Vikten av god sökbarhet i det digitala materialet betonades av flera föredragshållare. De digitala sökverktyg som finns idag måste kompletteras och utvecklas vidare för att det ska bli möjligt att hitta rätt i de allt större informationsmängder som arkiven förvarar, menade bland andra Mats Danielsson från Forskningsarkivet vid Umeå universitet, som också betonade nödvändigheten av en fungerande nationell infrastruktur på arkivområdet. Professor Manfred Thaller vid Kölns universitet visade med exempel från egen forskning på möjligheterna att i samband med en digitalisering skapa ett mervärde för forskaren. Genom att digitalisera samtliga dokument i ett arkiv samtidigt som systemet för åtkomst konstrueras så att det inte bara ger tillgång till dokumenten, kan forskaren få fler möjligheter att bearbeta ett källmaterial än om han eller hon haft tillgång till det i original.

Professor Kjell Johnsson, ordförande för HUMlab vid Umeå universitet, tog avslutningsvis upp de farhågor och förhoppningar som humanister många gånger knyter till den digitala evolutionen. Han pekade också på möjligheterna att med modern informationsteknologi skapa virtuella kulturlaboratorier där även traditionella kulturvetenskaper ges möjligheter till laborativ verksamhet, till exempel simuleringar, som underlag för analys och förståelse av samband, förlopp och händelser. Kjell Johnsson vidgade därmed perspektivet på arkiv och arkivforskning. Från att enbart ha varit en källa för kunskap där forskaren söker efter material kan arkivet genom avancerad informationsteknik bli en integrerad del av själva forskningsprocessen. En fascinerande och på samma gång svindlande tanke. I en sådan verklighet kan man med fog tala om att arkivet flyttats till forskaren.

Börje Justrell